

CAPT_{ex}

Towards a better appreciation of Central African Textile Masterpieces: understanding the craftwork and Preserving the collection of Textiles

Contract - B2/202/P2/CAPT_{ex}

Samenvatting

In de collectie van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren bevinden zich meer dan 5000 textielstukken afkomstig uit de Democratische Republiek Congo en de buurlanden. Deze collectie is voornamelijk in de 20ste eeuw verzameld door verschillende verzamelaars zoals Albert Alfons Maesen (1915-1991), Gaston Fr. de Witte (1879 - 1980), Marie-Jeanne Walschot (1896 - 1977). De textielcollectie omvat voorwerpen uit 137 verschillende culturen, variërend van negbwe's, kostuums, schorsdoeken tot maskers, pagnes, zakken, enz. Helaas heeft deze unieke collectie in het verleden niet de broodnodige aandacht en zorg gekregen die ze verdiende. Dit in schril contrast met andere objecten, zoals visnetten, sculpturen, maskers,... De onderwaardering van het textiel en de ambacht is zichtbaar in verschillende aspecten. Ten eerste waren de notities die tijdens het verzamelen gemaakt werden onbestaand of zeer summier. In de aantekeningen werd bijna niets gevonden over het gebruik, het materiaal of de manier waarop de objecten werden gemaakt. Een uitzondering zijn de veldnotities van Maesen, hij deed een poging om het textiel te beschrijven maar het was duidelijk dat hij geen kennis had van textiel, structuren werden vaak verkeerd beschreven. Ten tweede hebben de foto's die gemaakt zijn tijdens de creatie van textiel geen poging gedaan om het creatieproces vast te leggen of om informatie te geven over hoe textiel werd gemaakt. De foto's zijn te sterk uitgezoomd of zijn gemaakt vanuit een hoek waarin niets te zien is. Een uitzondering zijn foto's die gemaakt zijn van het weefproces. In het museum is ook te zien dat het textiel ondergewaardeerd werd. Het depot waar het textiel is opgeborgen voldoet niet aan de museumnormen. Textiel wordt in laden gepropt en ligt in zure kasten zonder de nodige ondersteuning. Ook de digitalisering van deze collectie loopt achter, het merendeel van het textiel is niet gefotografeerd en de informatie in TMS is onbestaand, erg summier en/of onjuist. De manier van conserveren en het achterblijven van de digitalisering maakt de collectie ontoegankelijk. Tot slot is er ook in onderzoek weinig aandacht besteed aan Congolees textiel, Kuba en Kongo zijn meer bestudeerd, maar over de andere culturen is bijna geen informatie gevonden. Over het ontstaan van Congolees textiel is alleen de weeftechniek diepgaander bestudeerd.

Textiel verbindt ons en is vaak een belangrijk element in verschillende levensgebeurtenissen. Het is belangrijk dat deze waardevolle collectie bekend wordt gemaakt en gewaardeerd wordt zoals het verdient. Om dit doel te bereiken, moest er meer kennis over deze collectie worden verzameld en verspreid. Tijdens een twee jaar durend onderzoek werd een selectie textiel diepgaand bestudeerd in samenwerking met de Botanische Tuin Meise. Tijdens deze periode werden verschillende aspecten van de collectie bestudeerd. Er werd een poging ondernomen om de verschillende materialen, structuren en technieken die gebruikt worden voor het maken van traditioneel textiel in Congo in kaart te brengen en deze resultaten te linken aan de huidige textielproductie in Congo. Op basis van literatuur- en archiefonderzoek werd een selectie gemaakt van 46 kostuums, afkomstig

uit verschillende culturen en periodes. De keuze om te focussen op de kostuums was gebaseerd op het feit dat er zeer weinig geschreven is over kostuums en dus ook over de materialen en structuren ervan. Er werden veel fouten gevonden in de pogingen om ze te beschrijven. Zelfs de thesaurus die gebruikt wordt om de structuren en materialen te beschrijven in de database van het museum, The Museum System (TMS), bevat niet de juiste termen om ze te beschrijven, aangezien de thesaurus gebaseerd is op terminologie van westerse textieltechnieken die niet kan worden toegepast op de technieken die we vinden in deze collectie.

Voor de determinatie van de materialen moest eerst een referentiedatabase worden opgezet. De plantenvezelcollectie van het KMMA en enkele stalen uit de botanische tuin in Meise vormden de basis van deze databank. Er werd een overzicht gemaakt van de meest voorkomende textielvezels in Congo door zowel een literatuurstudie als een onderzoek uitgevoerd in Kinshasa. De plantenvezels werden geanalyseerd met behulp van macro-observaties, Dino-Light Edge Digital Microscope, Field-Emission Scanning Electron Microscopy (FE-SEM) en Polarized Light Microscopy (PLM) waarbij zowel doorsneden als maceraties van de monsters werden gemaakt. Het doel van de database is om een referentiekader te hebben voor de analyse van de kostuums.

De kostuums werden structureel geanalyseerd door visuele inspectie om te ontdekken hoe ze waren gemaakt. Sommige structuren werden nagemaakt om de complexiteit ervan volledig te begrijpen. Er werden technische tekeningen gemaakt om de structuren te visualiseren. Er werden overzichts- en detailfoto's van de kostuums gemaakt om de objecten en structuren te documenteren en te classificeren. Voor het bijwerken van de database van het museum moest nieuwe terminologie worden opgenomen in de thesaurus.

Inzicht in de materialen en de technische processen helpt bij het identificeren van de belangrijkste katalysatoren voor aantasting van textiel op basis van plantenvezels. Om andere katalysatoren te ontdekken en de bewaarcondities van de collectie te optimaliseren werd een survey uitgevoerd. Het onderzoek bracht de conditie van de collectie en de zwakke punten in de conservering in kaart. De kennis die werd verkregen uit de analyses diende als basis voor een voorstel voor de juiste verzorging en langdurige bewaring van de textiel collectie.

Het belangrijkste doel van dit onderzoek is het valoriseren van de collectie en het onthullen van de complexiteit van de technieken die gebruikt zijn om dit prachtig en intrigerend textiel met lange tradities te creëren en zowel het wetenschappelijke als het brede publiek hiervan bewust te maken. Het begrijpen van textiel in een breed spectrum is een belangrijke stap in het begrijpen van de culturen die ze droegen en gebruikten. Om hieraan tegemoet te komen, worden de bevindingen van het project verspreid en wordt een netwerk van textielspecialisten, restauratoren, onderzoekers, studenten, enzovoort gecreëerd. Met een up-to-date database bereikt het project dat de collectie toegankelijker en bekender wordt om meer bewustzijn te creëren voor de hoge vaardigheden van Congolese ambachtslieden en -vrouwen en de rijkdom van de Congolese culturele praktijken in het algemeen.

Er zijn 120 plantenvezels gefotografeerd en er zijn beelden gemaakt met de Dino-Light Edge Digital Microscope. Van alle vezels zijn SEM-afbeeldingen gemaakt, er zijn 40 dwarsdoorsneden gemaakt en 48 maceraties. Door de analyses werd duidelijk dat er verschillende methoden nodig zijn voor de determinatie, het hangt van de vezel af welke methode de meeste informatie oplevert. Identificatie met maceraties is moeilijk, maar doorsneden en de FE-SEM beelden geven veel meer informatie. De

huidige techniek voor het maken van maceraties is niet geschikt voor kwetsbare vezels en zal verder verfijnd moeten worden.

Om verder te gaan met de identificatie van de textielvezels moeten andere analysemethoden voor de identificatie van plantaardige vezelmateriaal worden onderzocht om een efficiëntere methode voor de identificatie van de materialen te ontwikkelen. Andere methoden die in de toekomst onderzocht kunnen worden zijn Fourier Transform Infrared (FTIR) en Microcomputed tomography. Tijdens het project werd een in-dept analyse van 45 gedeeltelijke of volledige kostuums uitgevoerd. In totaal werden meer dan 100 objecten bekeken om te vergelijken met de eerste selectie. De hoofdstructuur van bijna alle kostuums bestaat uit lussen bewerkt met relatief korte lengtes touw. De verwerkingsmethode, die voor alle onderzochte objecten hetzelfde is, zorgt ervoor dat de kledingstukken tijdens het maken gevormd kunnen worden en maakt ontwerpen mogelijk die bestaan uit strepen, ruiten en ovaal. Door het onderzoeken van de structuren konden kleine verschillen tussen de culturen worden opgemerkt. De Chokwe-kostuums zijn bijvoorbeeld zeer verfijnde kostuums met verschillende ontwerpen die gemaakt zijn met behulp van hulpkoorden. Maar de meeste structuren komen voor in verschillende gebieden, en er zijn ook niet veel verschillen waargenomen in de kostuums door de tijd heen.

Het resultaat van de survey maakt duidelijk dat materiaalverlies de meest voorkomende schade is. Dit was te verwachten en is geen verrassing aangezien plantaardig materiaal erg gevoelig is voor manipulatie, schommelingen in relatieve vochtigheid, licht en onvoldoende ondersteuning. Andere beschadigingen zijn vlekken, scheuren, vaste vouwlijnen, verkleuringen en vervormingen. Het merendeel van de zichtbare beschadigingen kan in verband worden gebracht met de manier waarop het textiel wordt opgeslagen. Dit onderzoek toont eens te meer aan dat een *rehousing* van textiel hard nodig is om de toekomst van textiel veilig te stellen. Het textiel heeft de nodige zorg nodig en moet worden bewaard met de juiste ondersteuning voor elk object en verpakt met de juiste materialen, volgens het protocol dat tijdens dit onderzoek is gemaakt, om te voldoen aan de museale normen en om dit textiel te behouden voor toekomstige generaties.

De resultaten van dit onderzoek werden gepresenteerd tijdens een eendaagse workshop in het museum. De workshop was bedoeld om een diverse groep belanghebbenden, onderzoekers, textielspecialisten, restauratoren,... samen te brengen om te praten en discussiëren over het onderzoek en het textiel. Tijdens de dag werden verschillende presentaties gegeven om de resultaten te verspreiden, was er tijd om 6 kostuums te observeren en aan het einde van de dag was er een paneltalk geprogrammeerd om de sociale rol van textiel te bespreken.

Dit project was slechts het begin van een diepgaand onderzoek naar de textielcollectie door middel van de analyse van plantenvezels voor de identificatie van textielvezels en het onderzoek naar de structuren en technieken op een selectie van kostuums. Het onderzoek maakt duidelijk dat er nog veel werk aan de winkel is wat betreft de identificatie van plantenvezels, tot nu toe is er nog geen ideale methode gevonden. De huidige fysieke staat van de collectie moet geoptimaliseerd worden om de collectie veilig te stellen voor de toekomst.

De workshop was een succes om een netwerk te creëren en om de collectie open te stellen, maar er is nog veel werk aan de winkel om het grote publiek vertrouwd te maken met de textielcollectie en de textielambacht in Congo.

Trefwoorden

Democratische Republiek Congo, Textiel, Maskerkostuums, Plantenvezels, Preventieve conservering